

АДАПТАЦІЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ПОТРЕБ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бондар О. С.

ВСТУП

Завдання адаптації трудового законодавства до вимог сучасності, особливо у контексті потреб військовослужбовців, є критичними в плані забезпечення належного соціального захисту цієї категорії громадян та їх сімей. Конституція України гарантує населенню соціальне благополуччя, що передбачає забезпечення гідних умов життя для всіх громадян. Згідно з Основним Законом України кожен громадянин має право на соціальний захист при втраті працездатності, безробітті, в старості та за інших обставин, закріплених у законодавстві.

Водночас специфічні обставини життя та служби військовослужбовців вимагають від держави особливого підходу до їхнього соціального захисту. Військова служба часто пов'язана з підвищеними ризиками, вимагає жертвності та відданості, що зумовлює необхідність вдосконалення системи соціального захисту як самих військовослужбовців, так і членів їх сімей.

У час війни захист прав та забезпечення потреб військовослужбовців – пріоритет національної безпеки та оборони. Чинне трудове законодавство вимагає переосмислення та адаптування до специфіки діяльності військовослужбовців, врахування унікальних викликів, з якими вони стикаються. Розробка та впровадження ефективних законодавчих ініціатив, спрямованих на підтримку та соціальний захист військовослужбовців і їх сімей, має стати важливим кроком у зміцненні обороноздатності держави та забезпеченні стабільності у суспільстві.

Тема адаптації трудового законодавства до потреб сучасних військовослужбовців нова і недостатньо висвітлена у науковій літературі, що робить її актуальною для дослідження. Відсутність глибоких наукових праць спонукає звернутися до аналізу чинного законодавства та експертних оглядів, які містять важливі практичні напрацювання та рекомендації, що можуть слугувати основою для подальших досліджень.

У нормативних документах розглядається широкий спектр проблем, пов'язаних з трудовими відносинами військовослужбовців: від організації трудових відносин в умовах воєнного стану до соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей. Законодавчі акти, такі як Кодекс законів про працю України, Конституція України, а також специфічні закони, присвячені військовим та їх сім'ям, відіграють ключову роль у формуванні правового поля, в якому розгортаються трудові відносини цієї категорії громадян.

Особливу увагу привертають публікації у сучасних інтернет-виданнях, які розкривають актуальні зміни та виклики, з якими стикаються військовослужбовці у контексті трудового законодавства. Ці матеріали висвітлюють зміни у грошовому забезпеченні, умовах відпусток та в інших аспектах трудових відносин, що вказує на динамічний характер даної сфери і необхідності її постійного аналізу та оновлення. Також важливе місце займають статті з практичними порадами та роз'ясненнями, які вносять вклад у розуміння та інтерпретацію трудових гарантій для мобілізованих працівників, що є критично важливим в умовах сучасних викликів.

Попри достатню кількість експертної літератури з даної теми, відчувається нестача систематизованого матеріалу, що пояснює потребу у глибокому аналізі, групуванні та систематизації наявної інформації. Це необхідно для створення цілісної картини, яка дозволить не тільки оцінити сучасний стан законодавчого регулювання трудових відносин військовослужбовців, але й визначити перспективні напрямки для подальших реформ та досліджень.

1. Система нормативно-правового регулювання трудових відносин із військовослужбовцями

Вітчизняне трудове законодавство базується на принципі рівності прав та свобод людини, який залишається непорушним, незалежно від обставин, в яких може опинитися держава чи її громадяни. Саме цей принцип є ключовим при регулюванні відносин у сфері праці, що підтверджується положеннями Кодексу Законів про працю України (КЗпП)¹, згідно з яким трудове законодавство є єдиним для всіх працівників без винятку. Ця єдність трудового законодавства спрямована на забезпечення беззаперечної важливості дотримання прав та свобод громадян у контексті організації функціонування кожної сфери життєдіяльності, включаючи трудові правовідносини.

---

¹ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.71 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

Незважаючи на складні обставини, економічна сутність трудових відносин зберігається, визначаючи специфіку взаємодії між сторонами – державою, роботодавцем і працівником. Основні ознаки трудових відносин включають особисте виконання роботи працівником, регулювання процесу праці, що має постійний характер, забезпечення умов праці роботодавцем, систематичну оплату праці, а також встановлення тривалості робочого часу та часу відпочинку.

В умовах війни важливою є адаптація трудового законодавства до нових викликів. Прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»² дозволяє зберігати гнучкість при регулюванні трудових відносин і одночасно враховувати потреби держави у забезпеченні її обороноздатності.

Особливості трудового законодавства України щодо військовослужбовців полягають у необхідності врахування їхньої подвійної ролі як працівників та захисників держави, що передбачає гнучкість у регулюванні робочого часу, включаючи можливість надзвичайної служби поза стандартними годинами, спеціальні умови для відпусток та лікарняних, адаптовані до вимог військової служби. Внаслідок цього забезпечується баланс між професійними обов'язками військовослужбовців і їхніми правами як працівників, незважаючи на особливі умови воєнного часу чи військових дій.

Система нормативно-правового регулювання трудових відносин із військовослужбовцями базується на ст. 17 Конституції України³, яка забезпечує соціальний захист військовослужбовців та їх сімей. Основоположним законом, що регламентує соціальний і правовий захист цієї категорії осіб, є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»⁴, який визначає комплексну систему гарантій, включаючи матеріальне, медичне, житлове забезпечення, пільги та компенсації. Важливу роль відіграють також інші законодавчі акти: «Про Збройні сили України»⁵, «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»⁶ та «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального

---

² Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

³ Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

⁴ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

⁵ Про Збройні Сили України : Закон України від 6.12.1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.

⁶ Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 9.04.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>.

захисту»⁷, що деталізують положення про захист прав військовослужбовців у різних аспектах їхнього життя та служби.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» розглядає соціальний захист як діяльність держави, спрямовану на створення комплексу юридичних та соціальних заходів, які забезпечують дотримання конституційних прав військовослужбовців, задоволення їх матеріальних та нематеріальних потреб з урахуванням особливостей військової служби та їх статусу в суспільстві. Закон забезпечує захист військовослужбовців та їх сімей в разі втрати працездатності, безробіття або в інших зазначених в законодавстві ситуаціях, що вимагають соціальної підтримки. Цей закон має на меті компенсувати обмеження та умови, характерні для військової служби, забезпечує військовослужбовцям та їх сім'ям доступ до пільг, гарантій і компенсацій, які мають інші громадяни України. Згідно із законодавством і рішеннями місцевої влади, при наявності декількох опцій вони вибирають найбільш вигідний для себе варіант⁸.

Дослідження нормативно-правових актів, які регулюють трудові відносини військовослужбовців, свідчать, що ця сфера права неперервно розвивається та оновлюється. Проте, окремі аспекти трудових прав регулюють різні нормативні акти, немає однозначності і чіткості в нормах, якими встановлені правила трудових відносин для військових. Для одержання повної інформації про трудові права і обов'язки військовослужбовців необхідно проаналізувати безліч законодавчих актів. Таким чином, існуюча система не передбачає уніфікованого підходу до регулювання трудових прав військовослужбовців, що ускладнює їх захист і реалізацію. Незважаючи на законодавчі ініціативи, спрямовані на покращення трудових умов для військовослужбовців, залишаються невирішеними питання, що вимагають не тільки кількісних, але й якісних змін у трудовому законодавстві.

2. Основні проблеми військовослужбовців, які підлягають вирішенню на законодавчому рівні

У процесі виконання своїх службових обов'язків військовослужбовці стикаються з рядом проблем, зокрема з порушенням норм трудового права, що переважно пов'язано з

---

⁷ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

⁸ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

непередбачуваністю обставин, необхідністю оперативного реагування та адаптації до мінливих умов. Такими обставинами є раптове перекидання підрозділів, необхідність тривалого перебування у польових умовах, виконання завдань поза штатним розкладом роботи тощо. На виконання норм трудового законодавства суттєво впливає нестача кваліфікованих військових кадрів, що призводить до надмірного навантаження на особовий склад: зменшення часу на відпочинок, неможливості своєчасного використання відпустки, роботи понад встановлені норми годин тощо. Ускладнюють дотримання стандартних трудових правил і специфічні характеристики військової служби, такі як високий рівень ризику для життя та здоров'я, психологічні та фізичні навантаження, обмеження зв'язків із сім'єю та суспільством.

На нашу думку, основними проблемами військовослужбовців, які можна вирішити на законодавчому рівні є:

1. *Невизначеність термінів служби*: відсутність чітких критеріїв і термінів проходження військової служби викликають у військовослужбовців психологічну напругу та невпевненість.

2. *Виплати та матеріальне забезпечення*: своєчасність, адекватність та справедливість матеріального забезпечення та стимулюючих виплат, особливо для тих військовослужбовців, які беруть активну участь у бойових діях.

3. *Проблеми надання відпусток*: обмежені можливості для надання відпусток, особливо за сімейними обставинами або для догляду за дітьми.

4. *Обмежена можливість звільнення за станом здоров'я*: складність у процесах звільнення військовослужбовців, які отримали травми або захворювання під час служби.

5. *Проблеми із соціальним захистом після звільнення з полону*: недостатня нормативна підтримка та соціальний захист військовослужбовців, звільнених з полону.

6. *Затримки у процесах звільнення із служби*: бюрократичні перешкоди та недоліки, які не завжди дозволяють оперативно реагувати на заяви військовослужбовців.

7. *Складнощі реінтеграції у цивільне життя*: недоліки в системі підтримки військовослужбовців, які повертаються до мирного життя, особливо у питаннях працевлаштування та психологічної адаптації.

Ці та інші проблеми потребують системного підходу та комплексних рішень на законодавчому рівні, що сприятиме не лише підвищенню ефективності військової служби, але й забезпеченню належних умов для особового складу Збройних Сил України. Розглянемо можливості вирішення існуючих проблем шляхом

адаптації трудового законодавства до поточних потреб військовослужбовців.

Терміни служби. У початковому проекті Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку»⁹, передбачалося право військовослужбовців на демобілізацію через 36 місяців безперервної служби за рішенням Ставки Верховного Головнокомандувача. Але у прийнятому в цілому 11.04.2004 р. Законі про мобілізацію ця норма виключена.

Розширені підстави для звільнення з військової служби:

- інвалідність: можливість звільнення військовослужбовців, які не можуть продовжувати службу через отримані травми;
- звільнення з полону: право на звільнення з військової служби захисників, які побували в російському полоні (недобровільно);
- організаційні заходи чи скорочення штатів: звільнення у разі неможливості використання на службі (для осіб вищого офіцерського складу);
- політична кар'єра: можливість звільнення у зв'язку з обранням народним депутатом України;
- судова кар'єра: звільнення у зв'язку з призначенням (обранням) на посаду судді, судді Конституційного Суду України, члена Вищої ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя, його заступника, дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя;
- сімейні обставини або інші поважні причини: можливість звільнення за наявності вагомих сімейних обставин, що демонструє увагу законодавця до особистих потреб військовослужбовців.

Закон про мобілізацію має на меті створити збалансовану систему, що, з одного боку, враховує потреби держави у забезпеченні обороноздатності, а з іншого – забезпечує права та інтереси осіб, які проходять військову службу, відповідно до мінливих умов воєнного часу¹⁰.

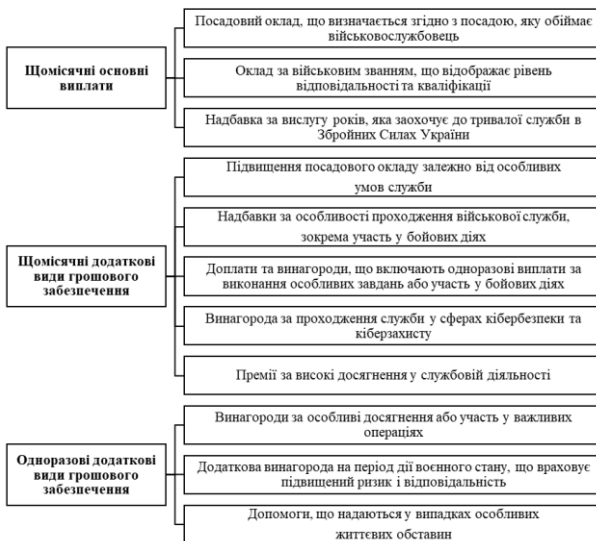
⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Проект Закону України від 30.01.2024 р. № 10449. URL: <https://itd.rada.gov.ua/5d0f9abf-dea2-4b58-877f-f8cfb4dfbdef>.

¹⁰ Терміни служби, відпустки, гроші: що змінить для чинних військових новий закон про мобілізацію. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/01/31/terminy-sluzhby-vidпустky-groshi-shho-zminyt-dlya-chynnyh-vijskovykh-novyj-zakon-pro-mobilizaciyu/>.

3. Матеріальне забезпечення військовослужбовців

У рамках забезпечення соціального та правового захисту військовослужбовців та їхніх сімей, законодавство України визначає комплексну систему матеріального забезпечення, яка покликана не тільки задовольнити базові потреби особового складу, але й стимулювати закріплення кваліфікованих кадрів у Збройних Силах України. Структура матеріального забезпечення містить кілька ключових елементів, кожен з яких спрямований на підтримку різних аспектів військової служби (рис. 1).

В умовах війни Україна продовжує розвивати систему матеріального забезпечення військовослужбовців. Відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»¹¹, структура грошового забезпечення включає щомісячні основні та додаткові виплати, а також одноразові додаткові виплати, зумовлені особливостями виконання службових обов'язків в умовах війни.

Рис. 1. Структура матеріального забезпечення військовослужбовців

Примітка: систематизовано автором

¹¹ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

У таблиці 1 наведено розмір окладів та виплат військовослужбовцям.

Таблиця 1

Розмір окладів та виплат військовослужбовцям

Розмір місячного окладу, тис. грн.	Опис виплати
20	Оклад солдата-строковика
13	Мінімальний оклад за військовим званням
33	Мінімальна заробітна плата мобілізованого військового
30	Додаткова винагорода за виконання бойових завдань поза межами бойових дій
50	Додаткова винагорода за управління військами
100	Додаткова винагорода за виконання завдань у зоні бойових дій

Примітка: систематизовано автором

Система матеріальної винагороди військовослужбовців відображає комплексний підхід до забезпечення їх соціального захисту. Окрім базових виплат, таких як посадовий оклад та оклад за військовим званням, суттєву роль відіграють додаткові види винагороди, які залежать від особливостей виконання службових обов'язків, наявності військового звання, тривалості служби, а також участі в бойових діях¹².

4. Відпустки для військовослужбовців

У контексті триваючого воєнного стану, правове поле України зазнало змін щодо надання відпусток військовослужбовцям, забезпечуючи їм необхідні умови для відновлення та вирішення особистих питань. Оновлення законодавства відбулося внаслідок ухвалення Верховною Радою проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань пов'язаних із проходженням військової служби під час дії воєнного стану»¹³. Значні корективи у регулювання порядку надання відпусток військовослужбовцям внесені Законом України «Про внесення змін до

¹² Грошове забезпечення військовослужбовців. Як відбувається розрахунок у 2024 році. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/zarplata-viyskovih-2024-yaki-sumi-yak-rozrahovuyetsya-ta-shcho-vplivaye-na-rozmir-novini-ukrajini-50400800.html>.

¹³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Проект Закону України від 30.01.2024 р. № 10449. URL: <https://itd.rada.gov.ua/5d0f9abf-dea2-4b58-877f-f8cfb4dfbdef>.

деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань»¹⁴.

Військовослужбовці мають право на кілька видів відпусток, кожна з яких має свої особливості та умови надання.

Частина щорічної основної відпустки: військовослужбовцям надається можливість використовувати щорічну відпустку тривалістю 30 календарних днів частинами.

Поділ відпустки на частини: кожна частина відпустки повинна становити не менше ніж 15 календарних днів, що забезпечує більш ефективне відновлення військовослужбовців.

Відпустка за сімейними обставинами: враховуються індивідуальні сімейні обставини та інші поважні причини для надання такого виду відпустки.

Відпустка для догляду за дитиною: надається військовослужбовцям для догляду за дитиною до трьох років, а у випадках, коли дитина потребує особливого догляду – до шести років згідно з медичним висновком.

Відпустка у зв'язку з хворобою: для лікування військовослужбовця у випадку хвороби або для відновлення після тяжкого поранення.

Відпустка у зв'язку із вагітністю і пологами: додаткове право на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами жінок-захисниць.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань щодо надання відпусток військовослужбовцям»¹⁵ передбачені зміни щодо відпусток військовослужбовцям.

Компенсація за невикористані відпустки. Працівникам, які мобілізовані на військову службу, надається право на отримання грошової компенсації за невикористані дні щорічної відпустки, а також за додаткову відпустку, призначену для працівників з дітьми. Для реалізації цього права працівникам необхідно подати роботодавцю відповідну заяву.

Термін подання заяви на відпустку. Кінцевий термін подання заяви на відпустку – останній день місяця, що настає за місяцем звільнення працівника з роботи у зв'язку з призовом на військову службу.

---

¹⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань : Закон України від 22.11.2023 р. № 3494-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-20#Text>.

¹⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань : Закон України від 22.11.2023 р. № 3494-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-20#Text>.

Відпустка після звільнення з військової служби. Доповнення переліку відпусток без збереження заробітної плати спеціальною відпусткою для працівників, що повертаються до роботи після звільнення з військової служби у зв'язку із завершенням особливого періоду або оголошенням демобілізації. Така відпустка надається на термін до 60 календарних днів та зараховується до страхового стажу особи.

Ці зміни покликані забезпечити додаткові гарантії для працівників, які виконують свій громадянський обов'язок в умовах воєнного стану, а також сприяти їхній швидкій та ефективній соціальній адаптації після повернення до мирного життя¹⁶.

Оформлення відпустки. Процедура оформлення відпустки включає подання рапорту командиром, розгляд рапорту в штабі військової частини та прийняття рішення командиром щодо надання відпустки. Існує обмеження щодо одночасної відсутності військовослужбовців, яке не повинно перевищувати 30% від загальної чисельності підрозділу.

Тривалість одноразової відпустки обмежується 15 календарними днями, не враховуючи час на дорогу до місця відпочинку та назад (не більше двох діб на кожен напрямок). Протягом відпустки зберігається грошове забезпечення військовослужбовця¹⁷.

Відпустка для лікування військовослужбовців у випадку захворювання, поранення чи інших станів, які вимагають медичного втручання. Право військовослужбовців на таку відпустку регламентується п. 11 ст. 10 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»¹⁸. Відпустка для лікування надається на підставі висновку військово-лікарської комісії, що забезпечує об'єктивну оцінку стану здоров'я військовослужбовця, визначення необхідності та тривалості лікувального процесу. Тривалість такої відпустки залежить від характеру захворювання або травми і визначається індивідуально для кожного випадку. Законодавство передбачає, що час, необхідний на дорогу до місця лікування та назад в межах України (не більше двох діб в одну сторону), не враховується у загальну тривалість відпустки та компенсується окремо. Загальний безперервний період перебування

---

¹⁶ Відпустки для військових: що змінив новий закон? URL: <https://prokadry.com.ua/news/74306-vidpustki-dlya-viyskovikh-shcho-zminiv-noviy-zakon>.

¹⁷ Відпустка військовослужбовцям. Як оформити, види і тривалість – чи заплановані зміни з 1 лютого? URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vidpustka-viyskovosluzhbovciv-2024-vidi-trivalist-i-yak-oformiti-novini-ukrajini-50385607.html>.

¹⁸ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

військовослужбовця на лікуванні становить від 1 тижня до 4 місяців. Однак у випадках, передбачених законодавством, можливе перебування на лікуванні протягом більш тривалого часу.

Передбачена можливість направлення військовослужбовців на лікування за кордон у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Таке лікування може тривати не більше 12 місяців поспіль, включаючи час на переміщення та очікування між етапами лікування.

Зазначені положення спрямовані на адекватне медичне обслуговування військовослужбовців у разі потреби, збереження їх соціальних гарантій та матеріального забезпечення на час лікування.

5. Трудові гарантії для військовослужбовців

З огляду на особливості військової служби, актуальним є питання трудових гарантій для осіб, які виконують свій військовий обов'язок. У контексті трудового законодавства, термін «гарантія» набуває значення правових заходів, спрямованих на забезпечення стабільності трудових відносин, захисту прав та інтересів працівників. Розглянемо основні трудові гарантії для військовослужбовців.

Збереження місця роботи та посади. Згідно з ч. 3 ст. 119 Кодексу законів про працю України (КЗпП)¹⁹, за мобілізованими військовослужбовцями, у тому числі за особами, які вступили на військову службу за контрактом під час особливого періоду, зберігається місце їх роботи і посада.

Середній зарібок. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин»²⁰, зазначено, що за мобілізованими працівниками зберігаються місце роботи та посада, але не зберігається середній зарібок.

Додаткова відпустка. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»²¹ передбачає надання додаткової відпустки тривалістю 14 календарних днів на рік для учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни. Така відпустка надається із збереженням заробітної плати та не включається до щорічних відпусток, що регламентуються ст. 77-2 КЗпП.

---

¹⁹ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.71 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

²⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин : Закон України від 01.07.2022 р. № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text>.

²¹ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

Відпустка без збереження заробітної плати. Закон України «Про відпустки»²² гарантує право на відпустку без збереження заробітної плати тривалістю до 14 календарних днів щорічно, яка надається за бажанням працівника.

Переважне право залишитися на роботі. При скороченні чисельності або штату працівників колишні військовослужбовці мають переважне право залишитися на роботі впродовж 2 років з дня звільнення зі служби, що встановлено ст. 42 КЗпП.

Збереження страхового стажу. Час проходження військової служби враховується до страхового стажу згідно зі ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»²³, що забезпечує безперервність стажу роботи на період мобілізації.

Виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності. Згідно з Законом «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»²⁴ у випадку тимчасової непрацездатності ветеранам війни та особам з інвалідністю внаслідок війни виплачується допомога у розмірі 100% середньої заробітної плати, незалежно від стажу роботи.

Оформлення військовослужбовців на роботу після завершення служби. Процес реінтеграції військовослужбовців у цивільне трудове середовище після завершення військової служби є комплексним та багатоетапним, що вимагає дотримання чіткої процедури, заснованої на відповідних нормативно-правових актах. Юридичною основою для реінтеграції військовослужбовців є низка законодавчих актів, включаючи Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»²⁵, який визначає правові основи проходження військової служби, та Кодекс законів про працю України, що регулює відносини у сфері трудової діяльності (таблиця 2).

---

²² Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/Text>.

²³ Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

²⁴ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

²⁵ Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

**Порядок повернення військовослужбовців на роботу
після закінчення служби**

Військовослужбовці	Строк повернення	Підстава
Мобілізовані	Після оголошення демобілізації	Абзац 2 ч. 7 статті 23 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»
Контрактники	Після закінчення строків, визначених у контрактах	Підпункт «а» п. 2 ч. 5 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»
Призвані резервісти	За рішенням Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України (Президента України)	Абзац 4 ч. 7 ст. 23 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»

Примітка: систематизовано автором

Порядок повернення на роботу залежить від категорії військовослужбовців.

Подання документів. Військовослужбовці, які повертаються на роботу, повинні подати роботодавцю документ, що підтверджує закінчення служби (наприклад, військовий квиток з відповідними позначками).

Оформлення наказу. Роботодавець оформляє наказ про вихід на роботу після військової служби, який є юридичною підставою для припинення перерви у трудовій діяльності.

Стаж роботи для надання відпустки. Період проходження військової служби з певної дати (наприклад, з 19.07.2022р.) не зараховується до стажу роботи для надання щорічної основної відпустки. Стаж для відпустки зараховується, починаючи від дати виходу на роботу.

Виконання процедурних вимог. Перед початком роботи працівник зобов'язаний пройти відповідні інструктажі з охорони праці, техніки безпеки, а також медичний огляд, якщо це передбачено внутрішніми регламентами організації.

Регулювання трудових відносин з іншими працівниками. Якщо на посаду військовослужбовця тимчасово прийняли іншого працівника, то роботодавець зобов'язаний визначити дату його звільнення з урахуванням дати виходу на роботу військовослужбовця, який повернувся.

Оформлення військовослужбовців на роботу після завершення служби вимагає ретельного дотримання встановленої процедури та нормативно-правової бази. Врахування специфіки кожної категорії військовослужбовців, а також чітке виконання процедурних вимог є ключовими факторами успішної реінтеграції особового складу в цивільне трудове середовище²⁶.

Водночас загальна невизначеність, пов'язана з воєнним станом, ставить під сумнів ефективність захисту прав і гарантій для військовослужбовців у контексті трудового законодавства попри наявність розширених підстав для звільнення з служби, включаючи інвалідність, звільнення з полону, організаційні заходи, кар'єрні зміни та сімейні обставини.

Попри законодавчі ініціативи, спрямовані на адаптацію трудового законодавства до специфіки проходження військової служби у період воєнного стану, є проблеми у реалізації прав військовослужбовців на відпустки та нарахування заробітної плати. Зокрема, на практиці військовослужбовці, задіяні у безпосередньому веденні бойових дій, стикаються з численними перешкодами для реалізації свого права на відпустку внаслідок високої інтенсивності бойових дій та постійної потреби у підтриманні боєготовності. Процедура нарахування та виплати заробітної плати обтяжена бюрократичними вимогами, що вимагає вдосконалення механізмів правового регулювання в даній сфері з метою ефективної та справедливої реалізації положень трудового законодавства. Таким чином, хоча законодавство передбачає механізми адаптації трудових відносин до умов воєнного часу, існуюча правова база потребує подальшого удосконалення з метою забезпечення повноцінної правової підтримки військовослужбовців.

ВИСНОВКИ

Кодекс Законів про працю України передбачає рівність прав та свобод людини і громадянина, що є ключовим у регулюванні трудових відносин для всіх категорій працівників без виключення. Умови воєнного стану потребують адаптації трудового законодавства до нових викликів, що, зокрема, стосується військовослужбовців, які виконують подвійну роль – працівників та захисників держави. У вітчизняному законодавстві дана специфіка не врахована, внаслідок чого у військовослужбовців виникла низка проблем: невизначеність

---

²⁶ Повернення на роботу після військової служби: як оформити. URL: <https://medplatforma.com.ua/question/8792-povernennya-na-robotu-pislya-viyskovoї-sluzhbi-yak-oformiti>.

термінів служби, проблеми з виплатами та матеріальним забезпеченням, обмеження у наданні відпусток, складнощі зі звільненням за станом здоров'я, недостатній соціальний захист після звільнення з полону, складнощі реінтеграції у цивільне життя. Дані проблеми можна вирішити шляхом адаптації трудового законодавства до умов воєнного стану.

Законодавство України щодо соціального та правового захисту військовослужбовців та їх сімей передбачає комплексну систему матеріального забезпечення, яка спрямована не тільки на задоволення базових потреб особового складу, але й на стимулювання закріплення на військовій службі кваліфікованих кадрів.

Реформи, спрямовані на регулювання відпусток, передбачають надання додаткових гарантій та сприяють швидкій соціальній адаптації військовослужбовців після повернення до мирного життя. Процес реінтеграції військовослужбовців у цивільне трудове середовище після завершення служби залишається складним та багатоетапним, що вимагає подальшого удосконалення законодавства з метою ефективного забезпечення прав та інтересів військовослужбовців.

Незважаючи на позитивні аспекти, на стабільність трудових прав військовослужбовців впливають непередбачувані оборонні потреби держави, адже реальна можливість скористатися правом на відпустку, лікарняний чи звільнення обмежується поточним станом безпеки країни та невизначеністю в умовах воєнного часу.

АНОТАЦІЯ

Воєнний стан висуває нові виклики, які потребують адаптації вітчизняного законодавства до потреб військовослужбовців, які виконують подвійну роль: працівників і захисників. Передбачена комплексна система матеріального забезпечення військовослужбовців та їх сімей, спрямована на задоволення базових потреб та стимулювання кваліфікованих кадрів. Реформи щодо регулювання відпусток передбачають надання військовослужбовцям додаткових гарантій і сприяють їх швидкій соціальній адаптації після повернення до мирного життя. Процес реінтеграції у цивільне трудове середовище після служби вимагає удосконалення законодавства для ефективного забезпечення прав та інтересів військовослужбовців. Проте, стабільність трудових прав може виявитись під загрозою через непередбачувані оборонні потреби держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.71 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
3. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
5. Про Збройні Сили України : Закон України від 6.12.1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.
6. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 9.04.1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>.
7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Проект Закону України від 30.01.2024 р. № 10449. URL: <https://itd.rada.gov.ua/5d0f9abf-dea2-4b58-877f-f8cfb4dfbdef>.
9. Терміни служби, відпустки, гроші: що змінить для чинних військових новий закон про мобілізацію. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/01/31/terminy-sluzhby-vidpustky-groshi-shho-zminyt-dlya-chynnyh-vijskovykh-novyj-zakon-pro-mobilizacziyu/>.
10. Грошове забезпечення військовослужбовців. Як відбувається розрахунок у 2024 році. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/zarplata-viyskovykh-2024-yaki-sumi-yak-rozrahovuyetsya-ta-shcho-vplivaye-na-rozmir-novini-ukrajini-50400800.html>
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань : Закон України від 22.11.2023 р. № 3494-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-20#Text>.
12. Відпустки для військових: що змінив новий закон? URL: <https://prokadry.com.ua/news/74306-vidpustki-dlya-viyskovykh-shcho-zminiv-noviy-zakon>.
13. Відпустка військовослужбовцям. Як оформити, види і тривалість – чи заплановані зміни з 1 лютого? URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vidpustka-viyskovosluzhbovciv-2024-vidi-trivalist-i-yak-oformiti-novini-ukrajini-50385607.html>.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин : Закон України від 01.07.2022 р. № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text>.

15. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/Text>.

16. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

17. Повернення на роботу після військової служби: як оформити. URL: https://medplatforma.com.ua/question/8792-povernennya-na-robotu-pislya-viyskovoї-sluzhbi-yak-oformiti_

Information about the author:

Bondar Oleksandr Serhiiovych,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Civil and Legal Disciplines,
Educational-and-Scientific Institute of Law and Innovative Education,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
26, Avenue of Science, Dnipro, 49005, Ukraine